

Septimum Preceptum

et sunt ab eo derelictae. et istas si quis inuenit et eas accipit. non auidetur retinendi sed eas restituendi domino earum qui eas non habet per derelictas: ille non committit furtum nec in re cum sint derelictae nec voluntate. cum eas derelictas sciat aut credat. Si autem in uitate non sunt derelictae. Ipse tamen inuenitor bona fide hoc credit. et accipit etiam animo retinendi tunc ignorantia facti eum excusat ut dicit alex. Si autem non credat eas derelictas et accipit eas animo retinendi: tunc furtum committit. quia contrectat rem alienam. et de hoc intelligitur illud **Aug.** in quadam omelia sic dicitur. Si quid inuenisti et non reddidisti: rapuisti dicit tamen per. pa. in. iij. de consuetudine thesauri ubi cuius inuenitur sit: est principis. et sic ille solus potest facere elemosinam. Est enim thesaurus uetus de possessio pecunie cuius memoria non extat. Sed quomodo restituatur inuenta quoniam nescitur cui. **Secundum Ray.** Faciat inuenitor publice dici per presones uel per clericos ubi rem inuenit. Et secundum hostien. Antequam domino restituat si dubium est cui sit certificari debet inuenitor per circumstantias rei. alia forte multi non domini eam peterent

Capitulum quintum.
De emptione et de uenditione. circa quod sex plura

Capitulum

Quintum

valde illicite acquiruntur. tria nunc sunt uidentia. Primo quod requiratur ad talia. Secundo quod periculosum est habere officium mercatorum. Tercio qualiter se debeant habere bene ut saluentur mercatores. **Primum** ad primum non b dum quod secundum uincendum in speculo hysto. li. ij. mercatorum proprietates chanciam primam habuisse uidentur. qui simplicitate uite hominum ad inuentionem mensurarum et ponderum permutauit. atque ad calliditatem et corruptionem perduxit et minus sine primam posuit. rapinis et uolentia opes congregatas suos ad latrocinia inuitauit. Quamuis igitur negociatio ut hodie res se habet. de se non sit illicita. quia ipsa mediante bona terrarum quondam aliis terris taliu carentia habentibus aduehunt et conuerso: tamen ibi magne fraudes sunt. **Unde** secundo non c dum quod secundum the. 2. 2. q. lxxvij. Et sec. m. iij. di. xv. Duplex est commutatio. Una per conomicam quam commutatio intendit recipere rem non ut mercetur in ea. sed ut ipsa utatur. Alia est commutatio negotiatio ubi commutatio intendit lucrari de re quam acquirat. emit enim rem non ut utatur ea. sed ut uendat eam. Ad primam commutationem ut sit iusta quinque requiruntur. et ad secundam ut sit iusta eadem. et adhuc duo alia

requiruntur **P**rīmo igitur ad cōtractū empōnis et vendicōis et ad quemcūq; contractum requiritur libera volūtas in vtroq; scilicet vendēdi in vno et emēdi in altero id est q; dans velit trāfferre et recipiēs velit accipere rem trāfferendā. **S**ecundo requiritur libtas in vtroq; ita q; neuter ipsoꝝ prohibeatur lege superioris nec per actū alterius a quo dependeat **E**t ppter defectum hōmōi non potest monach? sine licentia superioris. nec filius familias sine licentia patris emē vel vendē **T**ercio requiritur q; fiat omutacō sine fraude inveniēte bō fide **Iō. i. thxllā. iiii.** **I**te est volūtas di. ne quis supgrediatur neq; circūueniat in negocō frēm suū. p li supgrediatur ieq̄litate iusti p cñ excludit. de quo p9 pauca dicetur et circūueniat p fraude

Ufit autē h̄m thx. fraus ēplicitē **P**rīmo in substācia rei vēdite ut cū q; rē vm? sp̄ci sciēteꝝ vendit p re alteri? specieꝝ a substātie min? p̄ciose. ut auricalcū p auro. a aquā p vīno. **A**ut mixtū pzo puo. a denariū cupreū p aueo cōn illō **p̄sa. i. Argētū tuū v̄sū est i s̄cōnā vīnū tuū mixtū ē aqua.** **S**ecūdo cōmittitur fraus i quātitate. q; p mēsurā ognosatur siue res mēsuratur p pond? siue p aliā mēsurā

corporale ut modū vel sextarium. siue sit in liq̄dis siue aridis **E**t similiter in libra et pōdere. et in oib; istis vniuersaliē oport; eē iustā mēsuram in vendēdo et emēdo alias iniustū sit **I**so deut. xxv. dicitur nō habebis in sacculo diuersa pōdēā mai? et min? nec est i como tu a modūis maior et minor. **A**btominatur em̄ dñs eū q; hoc facit. et adūsatur oēs iniusticiā **T**erco omititur fraus i q̄litate. puta cū q; animal infirmū vēdit q; sanū **A**ut vīnū corruptū q; sanū et purū. **A**ut crocū mixtū cū re viliori. **E**t q; pat; q; q; faciūt res inutiles et defectuosas. defectusq; earū ex industria a studiose obtegūt et occultant tenentur ad restituōē; illi? q; occasiōe talis occultacōis eis datur p reb; n̄ res nō obstāte defectu tantū valeat quātū datur. **E**t similitē de hōtib; res venales iudicāb. oia ista pbātur. extr. de iniurijs et dāno dato **Q**ui em̄ dat occasiōē dāni dānū dēdisse vidē. h̄ de fraudās aliū in sba q̄litate et quātitate dat ei occasiōē dāni. **A**lias ei nō pmutat. **E**t in h̄is omnib; dicit thx. nō solū peccat q; iniustā vendicōne; faciendo etiā ad restituōē; tenetur **P**rto ex i9 q; admin? habitualiter itēdat si vacit agnoueit rē nō

Septimum Preceptum

fuisse talem qualis s̄m tractū esse debuit q̄ hoc velit sic rationabile fuerit emēdare. **S**i eī venditore ignorante aliquis p̄dictorū defectū in re vendita fuerit: venditor q̄dē non peccat. tenetur t̄n cū ad ei⁹ noticiam puenerit veraciter saltē damnum recōpensare emptori. **E**t q̄d dictū est de venditore etiā intelligendū est ex pte emptoris. **C**ōtingit enī quādo q̄ venditorē credere rem eē min⁹ p̄ciosam q̄tū ad sp̄ciem. puta si quis auz vendat loco auricalci: emptor si illud cognoscat: iuste emit. et ad restitucōnem tenetur. **E**t eadē racō est de defectu qualitatis et quantitatis ut si quis simplex pegrin⁹ credens equū suū valde infirmū exhibet eū venalem. et emptor astutus q̄uis noscat defectū eē p̄cium aut forte per noctē sanabile et tamē emit eū p̄ paruo p̄cio quasi valde infirmū. ille sciēter et iuste dānificat p̄ximū suū. et peccat contra hoc mādātum. et tenetur ad restitucōnez.

Quinto requiritur eqlitas valoris inter res p̄mutatas a inter rem emptā aut venditā et p̄ciū. **N**ā rem carius vendere aut vilius emere q̄ valz i se ul' estimacōne hoim est contra iustitiam s̄m p̄m p̄mo positi. **E**t contra Math. vii. **O**ia que

Capitulum

Quintum

cūq; vultis ut faciāt vob̄ homines et vos facite illis. **S**ed null⁹ est qui sibi vllz rē cari⁹ vendi q̄ valeat. qz sic dānificaret ut plurimū vel semp. **V**n̄ Aug. xii. li. de ci. dei. **V**elle vile emere et care vendē reuera vitū est s̄z aut qz non licz rē carius vendere vel vilius emere q̄ valeat in se vel in estimacōe hoimū. **I**n tribus enī casib⁹ licz rem cari⁹ vendere q̄ sit emptā. **I**deo qz a res meliorata est in se. vel in estimacōe hoim. **A**ut racōe seruicij circa rē emptam exhibiti. **P**rimo ei res emptā pōt meliorari. aliqñ naturaliter ut quādo fit de ipuro vino purū. et de gracili ligno forte. **E**t de equo triū annorū octennis. **A**liqñ artificialiter fit empte rei melioracō. ut melior est pān⁹ in tuncā format⁹ q̄ simplex pann⁹. **A**liquādo fit naturaliter et artificialiter. ut melior ad ignē valent liḡ sicca q̄ hūda. **S**ecūdo p̄ncipaliter res emptā pōt meliorari nō in se s̄z i opinione hoim. **A**ut qz nesciebatur prius q̄ bona esset. **A**ut qz est iam indigentia ei⁹ q̄ prius non fuit. ut p̄ de pillulis pestilentialibus extra tpe pestilētie. et in tpe pestilētie et i multis alijs modis. **E**t tā in primo q̄ in secūdo melioracōnis modo pōt res cari⁹ vendi q̄ emptā ē

Septimū **Præceptum**

Tercō pñcipalit̄ idē fieri pōt ex pte vēdētis vic; rōne hūicij qđ cū eā fecit. vel officij qđ cū eā h; . **h**ac rōne collōzes hospitiū. cāpsōzes institozes. caupo nes. penestici. a q̄cūq; sit acō narij. pñt rem etiā nullomodo mutatā nec in se nec in estimā cōe hōim vendere cari⁹ q̄ eme rūt. a hoc pp̄ sumpt⁹. labōēs. industrias. curas. picula. a ali as occupacōes racōnabiles. a multo plus q̄ adducūt res a lō gīm q̄. **R**acō ē qz. **i. cor. iij. vnus** q̄sq; recipiet mercedē sū suū pp̄sum labōze. **E**adē em̄ ratio ē. de mercatore sic de alio labora tore. qz sibi merces det p̄ suis. labōze. industria. cura. a simili b; **U**n̄ tā h̄m dīmā q̄ natura lē legē illicitum reputatur si in emptiōe a vēdicōe non sit eq̄ litas iustitie huata scient̄ **E**t il le qui plus h; postq̄ innotue rit sibi illd̄ tenetur recōpensa reei q̄ d̄ am̄ficatus ē si sit nōbi le d̄ anū. **Q**uod dico. qz iustū precū rez qñq; non ē punctu aliter determinatū. h̄ magis i quadam estimatiōe cōsistit. ita qz modica additio vel minucō non videtur tollere equalita tem iustitie. ut thō. dicit. **E**t ad dit scotus. qz quando cōmutā tes pensata necessitate mutua reputant hinc inde equiuales dare a accipere. ita qz v̄q; cō

Capitulū **Quintum**

putat tantū dare qñtum re cipit. a econuerso recipere qñtū dat. si tunc aliquod modicū deficit ab indiuiduali equali tate non erit iniustitia reputā da. qz quādo ex tali estimacōe de dacione a recepcone equi ualentis mutuo sunt contenti tunc mutuo sibi volūt remitte re verisimilit̄ si in aliquo defici unt ab illa iustitia req̄sita. **E**t sic isto r̄ū cōtractū quemlib; cōmittatur aliqua donacio cōditionalis. **U**t si aliquid sit amplius in re data. **V**erūp̄ h̄ tñ si aliquis multū idiger; de re aliqua a alius ledatur sic a careat. a per magnam instan ciam ille inducitur ad vendē dum rem suam: vel ad pmutā dum p̄ re alterius tunc cū pos sit se cōseruare indēnem erit in casu tali. iustū pretū nō respi tiendo solum ad rem que vēdi tur: sed etiam ad damnum qđ venditor ex vendicōe incurrit **E**t sic licite pōt aliquid carius vēdi q̄ valeat h̄m se. q̄ uis nō vendatur plus q̄ valeat h̄nti **S**i v̄ro aliquis multū inue tur ex re alteri⁹ quā accepit. **I**le v̄ro qui vendidit non d̄ am̄ ficetur carēdo re ista. non debet eam superuendere quia v̄liti tas que alteri accrescit non ē ex vendicōe sed ex conditio ne ementis. nullus autē d̄ t̄t

vendere alteri quod non est suū
 licet possit ei vendere damnū quod
 patitur. Ille tñ q̄ ex re alterius
 accepta multū iuuatur p̄t p̄
 pria volūtate vendēti aliqd̄ su
 perogare quod p̄tinet ad ei⁹ ho
 nestatem. ¶ Et sic p̄t q̄ quicq̄
 requiruntur ad cōmutacōnem
 p̄conomica. S; ad negotiati
 uā adhuc sup̄ p̄fata re q̄runtur
 alia duo. Primo si debeat eē iu
 sta: opt; q̄ talis cōmutacō sit
 vtilis reipublice. Sic ē de mer
 catorib⁹ illis q̄ afferunt res de
 patria vbi habūdant ad p̄ri
 am vbi deficiūt. quaz tñ vsus
 eībi necariū. Et etiā qui res
 emptas cōseruāt ut p̄mpte in
 ueniātur vnales a volētibus
 eas emere. tales habēt actum
 vtilē reipublice. Oport; enī q̄
 nec aliq̄s credat nec credēdi
 racōez h̄at emp̄cōez eē cōmuni
 tati vel reipublice p̄uiditales.
 Propter defectū illi⁹ cōdicōib⁹
 sūt aliqui vitupabiliter nego
 tiatores. puta qui nec trāsfert
 nec cōseruāt nec eoz industria
 melioratur res vnales. nec cer
 tificat ali⁹ simplex de valore
 rei emēde: s; emit mō ut statim
 vendat sine oībus iā dictis cō
 dicōib⁹. Talis eēt exterminā
 b⁹ a republica tāq̄ nociu⁹ coi
 tati eo q̄ p̄hib; imediatā cō
 mutacōez volētū p̄conoice cō
 mutare. et sic fatiūt q̄dlib; vna

le vsuale cari⁹ emēti q̄ debeat;
 eē et vili⁹ vendēti et sic dānificat
 vtrāq̄ p̄tem. p̄t; etiā q̄ illi q̄
 frumēta vel alias res vtilēs co
 mūitati vel necarias et bonas
 ad hoc p̄ncipalit̄ emūt. ut nō
 defint ciuitati p̄rie. vel aliqua
 alia bō inten cōne. non intēde
 tes caustia inducere. s; quicq̄
 necessitatē vel notabile gr̄ua
 men paupm viderint: vendere
 iuxta cōem et racōnabile estia
 cōez. Tales enī licite et merito
 rie p̄nt hoc facere et aliq̄n car
 itia impedire. S; illi qui i cō
 gregādo talia nec coitate pro
 fūt nec vtilitatē ei⁹ intendūt.
 s; solū lucrū suū n̄ nisi caustia
 expectādo. grauissime peccant
 hācō est q̄ quilibet in coitate
 viuens racōe caritatis p̄rimi
 et racōe emolimēti ut pote sola
 cij defensiōis et similitū d; coita
 ti eē vtilis. et maxie nō nociu⁹.
 Et h̄m iura Turpis est pars q̄
 se non cōformat suo toti p̄nt
 aut vtriq̄ p̄missozū se ex hoc
 cōsiderare. Quia q̄ intendit ca
 stia. dolet de frumētoz copio
 so puētū. Alius v̄ro ex hoc vl
 letus est. vel otentus. et nō tri
 stis. ¶ Secundū requisitū ad
 cōmutacōez negotiatiuā ē ut
 vendens p̄ re v̄dibili recipiat
 iustū pretiū. Est aut iustū pre
 tiū cōsiderādū h̄m q̄ res vendi
 biles valēt ad vsū hominū

Septimū Preceptum

plus vel min⁹ fm necessitatē re-
rū inter dū fm desiderū hōim
qđ habēt ad res. Et lic; diffici-
le sit dare de valore rei sufficiē-
tē et gnālem regulā: tñ hāc re-
gulā quidā doctoz tradit Sic
estimacō q̄ vifiliter bona fide
creditur erronea ē: non est se-
quēda. sic omnis estimacō in q̄
null⁹ error vifiliter apparet
sequēda ē. siue ī sp̄ siue ī singu-
lai. vbi vtro nulla ē: vel nō vā
estimacō: ibi recuratur ad rōez.
p̄fādo labores. sup̄tus. et ceterā
statū dicēda. bō fide. put meli-
us pōt fieri. nec nō melioracōez
vel p̄ioracōez siue realem siue
estimata. et iuxta hoc res veda-
tur. Talis negotiator iuxta di-
ligentiā suā et industriā a picu-
la accipiat in om̄tate p̄ciū
com̄dēs. qđ declarat sco. quia
vnūquēq; in ope honesto hūc
tem reipublice. opt; de suo la-
bore viuere. s; talis afferēs vel
etiā p̄seruās honeste et vtiliter
seruit reipublice igitur et. Se-
cundo quia vnusquisq; indu-
striam suā et sollicitudinem su-
am pōt iuste v̄dere. Industria
enī magna requiritur in tali
transferente de patria in patri-
am. ergo potest iuste sustenta-
tionem suam pro se et familia
sua ad illa; necessitatem depu-
tatam recipere pretiū correspon-
dens sue industrie. Tercō etiā

Capitulum Quintum

correspondens aliqd suis picu-
lis. Semp tamen lucrū debet
esse moderatum ne talis cupiēs
nimis diues fieri viciū auai-
cie incurrat. Ad hoc vtro qđ
venditio vel emptio sit bona
materialiter requiruntur cōdi-
cōnes. et circūstantie cōmunes
sicut in alijs actib; moralibus
potissime hīs ē. qđ nō sit in scā-
dalū in malū exēplum. cōtr̄ v-
tum vel ex auaritia. vnde dicit
sāctus th̄. qđ emens nō debet
lucrū statūe tāq; fine; suū. vel
suoz opoz. S; lucrum qđ que-
rit vlteri⁹ in aliū finem necessa-
riū vel honestū ut ad sustētati-
one; dom⁹ sue vel ad s̄bucien-
dū idigētib; si sit negotiācō licita
vel etiā cū qđ negotiācōez intē-
dit p̄t publicā vtilitatē. ne sc; z
res ad vitā necessarie desint pa-
trie. et tūc lucz exp̄tit nō tāq;
fine; s; quasi stipēdiū laboris.
S; ē dubiū vtrū venditor m-
teneatur dicere viciū rei vnde
de h̄. fm th̄. qđ li. ij. q. x. Et. 2.
2. q. lxxvij. ar. iij. Si res v̄dē-
da p̄t vitiū qđ h; r̄dditur mi-
nois valois vel ei⁹ vsus redi-
tur impedit⁹ vel noxi⁹ sc; cum
equ⁹ claudicat vel dom⁹ ē rui-
nosa aut cib⁹ corrupt⁹ vel ve-
nenois. Si tūc h̄mōi viciū est
occultum. et venditor non de-
tegit et si tam care vendit ac
si nō esset viciosa: erit venditō

Septimū Preceptum

dolosa. et venditor tenetur ad
 damni recōpensatiōem **S**i ve
 ro vitū sit manifestū. puta cū
 equū sit monoculus. vel tale
 manifestū vitū hz res vendēda
 vel cū vsus rei licz non oueiat
 vni venditori: pōt tñ cōueniē
 esse alteri. et si tunc ipē vōditor
 ppter hmōi vitū subtrahat de
 precō qntū optz: tunc non te
 netur ad manifestādū vitum
 rei qz forte hmōi emptor velz
 plz subtrahi de precō qz essz sub
 trahēdū **V**n pōt licite vōditor
 indēmitati sue osulere vitū rei
 reticēdo. vrbz grā. exēplificāt
 doctores alij. **T**u vendis mibi
 equū oino malū et qz nihil va
 let ad equitandū et das mibi
 eū p tanto precō. qntum sola
 cutis valet: nihil iniustū facis
 mibi qz equū non valet ad eq
 tandum. nisi ego in cōtractu i
 terrogare: an equū valere ad
 eqtādum. et tu diceres qz sic.
 tunc ei otractū iniustū ē et frau
 dulentus **S**i autē ego ex sim
 plicitate vel in adūtētia non
 cōsiderarem illū defectū: nec in
 qrerē. tu tñ bene scires. qz ego
 principaliter ad equitādū eū
 emerē. et ex simplicitate vel in
 adūtētia id non dicerē. **T**u q
 dem peccas cōtra me: non iniu
 ste ad extra vendēdo. s; min?
 fidelit et caritatie circa me agē
 do hoc est sētētia tuij qz narrat

Capitulū Quintum

de anti patre pho acutissimo.
 q dixit oia vitia emptori pā
 dēda sūt. **E**t post plura ei9 ver
 ba ocludit tui9 li. iij. de offi.
 nihil debz vōditor emptori ce
 lare. **R**ō si increpandi sūt qre
 ticent: quid de hīs estimādū
 est qui fucacōis vanitatem ad
 hibēt **S**i quid de hīs mer
 cato ribz et otractibz qui scūt
 vrisimiliter iustū pretiū. et tñ
 signo. vel verbo. vel silencio. rē
 supuendūt. s; qz tripliciter
 pnt tales vitū omittēre **P**rio
 si vidēs hōiem simplicē et iex
 ptum circa rē. nō facit dilige
 tiam fidelē ut ei non supuēdat
Ruia enim expertus homo ne
 scit rem estimare **I**do vōditor
 nō pōt se s; m illi9 exhibicōem
 in vendēdo regere. s; tota eius
 estiacō sibi incūbit. **E**t ergo ni
 si fidelē diligentiam adhibeat
 nō est sine peccato si rem sup
 uendat. **S**ec9 autē est quan
 do res venditur homini intelli
 genti et expto circa rē. **S**ecun
 do qn emptor a vōditor ē az
 tatus necitate v; inordiata af
 fectione impulsus. tunc neq
 qz pōt alter dubius de valore
 rei tā secūra osciētia dur9 eē er
 ga eū ceteris pib9. sic erga libe
 rū et omni tali impulsu carētē
 habz ei timere qz ex illa aztacō
 ne cari9 emat qz alias faceret
 emptor v; qz vōditor vendat

Septimū **Præceptum**

remissus **Tercio** quando venditor aliqua arte vel cautela verborum etiam si vera sint et non falsa inducit emptorem ad emendum carius quam alias emerit. ut si venditor rem que vix valet unum denarium scilicet exhibeat pro quatuor. et emptor ex vercedia vel quod non credit superhiberi rem in quadruplum exhibeat et det plus quam unum venditor coram deo tenetur ad restitutionem eius quod plus uno recepit. Tenetur enim ad restitutionem si rem scienter superuenderet. etiam si illud nullo modo induceret. quanto magis quando hoc per cautelas efficit. et maxime per falsitates et mendata hoc percurat. **Secundo** principaliter videndum est quod periculosum sit mercari vel negotiari. Et hoc potest ex septem que etiam reddunt periculosas. Primo ignorantia interdu valoris rerum et quantum estimandi sint labores. cure pericula. et cetera huiusmodi que negotiantes habent circa venales res. in quarum estimatione merito quilibet est sibi suspectus utpote iudex in propria causa. Et in hoc minus periculose stat quam vendunt res apud multos inuevibiles et venales. quod facilius et propinquius potest haberi estimatio et homines non sunt avertati ad unum. Quisquis vero habet rem venalem vel exercet officium aut laborem non possibile apud alium haberi.

Capitulum **Quantum**

Sic aliquando solum unus est notarius. medicus. apotecarius. vel alius talis. hic dicitur sibi multo magis esse suspectus et valde cauere ne in necessitate hominum exigat aut recipiat ultra rei aut laborem sui valore. Secundum reddens negociationem periculosam est diffidentia de proximis que surgit ex cautela et fraudibus omnium die contingit propter quod vendentes multo carius exhibent res quam valet. et ementes multo minus quam velint dare. Et sic utrobique multa falsa dicuntur. et non pauca mendata et quantum plurima committuntur. Tertium est inordinatus timor damni. et lucri desiderium excessivum ac affectus res cito vendendi. Ex quibus oritur consuetudo laudandi vendenda et emenda vitupandi que quidem timor et desiderium tempe contractus sic mentem urgent et occupant. quod modicus vel nullus respectus ad deum vel iustitiam solet haberi. Quartum continua et anxiosa sollicitudo et occupatio cum talibus rebus extrinsecis et diversis hominibus. que ratio mentis recollectionem admittunt et in quibus tanta habetur diligentia quam debitum deo servitium et cura proprie salutis obmittitur. Quintum est malum exemplum quod quis videt in maiori parte mercantium propter quorum multitudinem homo plane viles

Septimum Preceptum

procedere vix potest aliquid lucrari mercando. **Sextum** est continua occupatio cum vero obiecto et materia auaritie scilicet cum temporalibus bonis et etiam cum forma eius quod cum modo acquirendi eadem nec non cum auaris. circa que videtur tam difficile vitare auaritia sic assidue querendo cum peccatis mulieribus continentiam seruare. **Septimum** est raritas pure intentionis. quod valde rarum est ut quis recte intendat in mercando utilitatem proximorum. et sic secundum utilitatem officij vel obsequij sui victum mereri que tamen intentio tam necessaria est quam sine tali intentione actuali vel habituali nullus actus negotiationis est merito nisi apud deum. etiam si quo ad homines nihil iniusti fiat primo dubium et disputabile est. **An** iste qui non intendit in mercando hominem utilitati seruire. etiam si utilis sit: possit aliquid secundum deum pro labore suo recipere.

Tercio principaliter videndum est quomodo mercator cupiens saluari debeat se tenere. scilicet quod debet. an omnia intendere. non plus debito recipere. vel minus dare. sciens. et velle supplere ubi perceptorit defectum. et fideliter seruando a peccando hijs a quibus vult victum acquirere. et cum timore lucrum recipere secundum nobilitatem et gravitatem et utilitatem cure

Capitulum Quintum

laboris. industrie. et sumptuum quos et quos contingit habere. nec non secundum magnitudinem. multitudinem. aut preciositatem rerum in quibus seruit aut ministrat hominibus. nec tantum negotiationem intendere ut per hoc aliquid eorum negligat que sue sunt necessaria salutis. dico autem nobilitatem et cetera quod dato quod negotiatoris merces adducatis tantus esset labor sicut militis defendentis terram. nobiliores tamen labor militis ceteris paribus. quam alterius. quod ad nobiliores finem tendit. **Sic** etiam staret quod labores. cure. et essent eque nobiles et graues. et tamen videretur magis necessarius alio. pro isto certe sibi magis daretur. **Dico** etiam secundum multitudinem magnitudinem et preciositatem rerum. quia penestica vendens. scilicet pisum et oleum. et de vno flor. commutati seruies non potest tantum lucrum recipere. sicut institutor vendens nobiles et multum utiles res nec institutor in quete quodammodo residens ceteris paribus. potest tantum lucrum recipere. etiam de eadem magna pecunia. sicut res eque bonas de partibus longinquis adducens. **Et** ideo si quislibet secundum statum suum vellet viuere. et secundum meritum suum lucrum recipere: omnia starent eo melius. **Sed** quod penestica de modico pretio et labore tantum vult lucrari. quod quotidie bonis cibis

Septimū Preceptum

et potib; repleta sit. et vlti hoc continue pl? ditetur que si debite ppende;: vix nudū pane; mereretur. et istitor de modico labore et precō respectie vult se et suos tā delicate nutriē. et precō se vestire sicut vn? de multo maiori sūma. grauiori et vtiliori labore cōmūitati huiens et ita discurredo de alijs. hinc ē qd qd si oēs auaritie et supbie et voluptatis morbo laborāt p qd tntū excecatur qd credūt ita eē dēre ex hoc qd illa sūt tā cōmūiter iā cōsuetā et qd qd oēs sic agūt. cū tñ nulla cōsuetudo possit excusae i hijs qd sunt cōn rectā rōnez. s; solū in indifferētib; que possūt fieri bene et male. nulla aut ratio recta videtur dictae hoc bonum qd filia simplicis militis aut burgenf; qd tumlib; opulētā deferat tam precōsam vestez cingulum. aut coronā. que pro statu sufficiet; cuiuscūq; magne pncipisse aut regie. nec hoc qd qd tumlibet diues mercator tā splendide in vestibus. tā magnifice in sumptibus viuat qd sufficiet; regi vel principi bene magno Et hoc mō multa sunt qd s; dissimulacōne trāseūt nec reputantur tā mala que tamē si recte pensarentur: manifeste viderentur excessiua recto iudicio racōnis. Ex quib; patet qd qdntificacō precij iusti pensada

Capitulum Sextū

est in libra racōis recte attendendo bona fide id est fidei intecōne suā industriā cū rē. sollicitudine. necitate. et nobilitate rei vōdibilis. magitudinē multitudine. labōes picula et sūptus.

Sequitur. vi. capi. de vsuris.

De vsuis mō et alijs cōtractib; tria ponētur. **P**rio quot modis vsurarij faciūt cōn septimū preceptum. **S**ecūdo quāta mala ludos comitentur **T**ercō quomō peccāt lusoēs. **Q**ntum ad p mū prenōnda sunt quatuor. **P**rimo qd vsurarij tenentur ad restituōem vsure et ad restituōem damni p vsuras alicui illati. **O**mnis enim vsuā cōmittitur circa mutuacōem vel cōcessionem. **E**st aut mutuacō actiua seu cōcessio. dacō gr̄uita rei quā vel equiuales tenetur reddere recipiens iuxta pactū **M**utuacō vō passiuā ē tal' rei receptio. d; aut mutuacō. qd meū tuū facō. hoc tñ qd tibi mutuo nō simplicit' de hinc eē meū. sed solū ad tēp? d; eē tuū vñ vracit' dicē possu me tātū hre apd te et ille nō dicētur oino paup cui debitores bñ soluturi tenerentur multa. d; aut mutuacō pecunie vel huiusmodi dacio. quia dominū trāffertur. vñ in scriptura vocatur mutuacō dacio. **E**xo. xxij. deut. xv. luce. vi.